

OBILJEŽJA AKTUALNIH DUHOVNIH TENDENCIJA CRKVE U HRVATA

Franjo PODGORELEC

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška ulica 38, p.p. 5., HR – 10000 Zagreb
franjo.podgorelec@kbf.unizg.hr

Sažetak

Duhovnost se bavi asimilacijskim aspektom objave (*fides qua*), ukoliko je subjekt usvaja te ona postaje njegovo iskustvo. Riječ je o životu koji je animiran i organiziran iz odnosa s Trojedinim Bogom i kao takav on je integracijska točka čovjekova života te utječe na njegove izbore i cjelokupan njegov život i djelovanje. Iz tog odnosa on gradi svoj osobni, obiteljski, međuljudski, profesionalni i eklezijalno-društveni angažman. U članku se analiziraju četiri dominantne duhovne tendencije u našoj Crkvi: konzervativna tendencija, »adolescentni progresivizam,« karizmatska tendencija te međugorski duhovni pokret. Promatraju se njihove pozitivne i izgrađujuće sastavnice kao i one koje smjeraju jednostranosti, pa i eventualnom zastranjenju. Pluralizam karizmi koje potiče Duh Sveti unutar mističnog tijela Kristova, kao i različite antropološke, eklezijalne i društvene okolnosti, zahtijevaju da nitko ne može pretendirati na ekskluzivnost svoga duhovnog puta i pravca. Zato svaka od spomenutih tendencija mora biti svjesna parcijalnosti svoga gledišta, znajući da je samo u Crkvi kao cjelini u punini nazočan Duh Sveti. Za rast pojedinaca i skupina unutar navedenih tendencija neophodno je gajiti dijalošku otvorenost kao i sposobnost da naizgled dvije oprečne stvarnosti integriraju u svoj osobni život (antinomije duhovnoga života), kao što su: akcija i kontemplacija, poslušnost i osobna inicijativa, askeza i humanizam, angažiranost u svijetu, a imunost na svjetovni duh i slično.

Ključne riječi: duhovnost, konzervativnost, crkveni pokreti, karizme, posebne proročke objave, Međugorje, Drugi vatikanski koncil.

Uvod

Duhovnost, kao asimilacija objave od strane subjekta, duboko je obilježena prožetošću Božjeg samopriopćenja i konkretnog čovjeka uključenog u kon-

kretno vrijeme i prostor. Budući da su ovi potonji promjenljive kategorije, logično da i duhovnost iz jedne te iste objave izvlači nove naglaske i stvara nove sinteze prikladnije za okolnosti u kojima subjekt duhovnog života živi. U članku se analiziraju četiri dominantne duhovne tendencije u Crkvi u Hrvata. Prezentirajući njihova pozitivna i negativna obilježja, nastojao se ujedno naznačiti smjer i njihov potencijal rasta u kršćanskoj i ljudskoj zrelosti.

Svaka od tih tendencija puno je kompleksnija i mogla bi joj se posvetiti zasebna studija. U članku se predstavlja njihova skraćena verzija i daju tek neke njihove sržne naznake. Čini se, ipak, da je ponuđeno dostatno smjernica za početno snalaženje u tom zahtjevnom procesu razlučivanja te može poslužiti kao poticaj za daljnje istraživanje. Najkompleksnija tendencija je, čini se, ona koja se naziva konzervativnom i koja unutar sebe ima brojna proturječja i razlike. One se mogu uočiti u različitom pristupu prema posljednjem Koncilu. Neki ga samo žele interpretirati u kontinuitetu s tradicijom, drugi ga smatraju neobvezujućim, a treći heretičkim. Kako bismo pojasnili uzroke takvih stavova, najviše prostora posvetili smo toj tendenciji.

1. Konzervativna tendencija

»Oni koji vam govore kako nema istine i kako je istina 'puko relativna', u stvari vam kažu kako im ne trebate vjerovati. Pa, onda, i nemojte.«¹ Roger Scruton (1944. – 2020.)

Konzervativizam je višeznačna kategorija te možemo govoriti o ekonomskom, političkom, kulturalnom i religijskom. Naslov članka sugerira da će se govoriti o unutareklesijalnoj stvarnosti. U novije vrijeme, na Zapadu i u nas, uočavamo povećan interes za određenim vanjskim konzervativnim religijskim formama, i to kod svih dobi, pa i, što je neobično, mlađih vjernika. Najlakše se zamjećuje u vanjskim vidljivim formama: interes za tridentskom misom na latinskom jeziku, primanje pričesti na koljenima, naglasak na vanjskim izražajima, borbenu usmjerenost kršćanstvo i slično. No, bilo bi nepravedno konzervativnu tendenciju svesti samo na te vidljive vanjske forme, ona je primarno način mišljenja.²

Tendencija će se prezentirati dvama središnjim načelima konzervativizma koje je iznio Russell Kirk (1918. – 1994.). Tu su načelo kontinuiteta i načelo

¹ Roger SCRUTON, *Modern Philosophy: An Introduction and Survey*, London, 1994., 6.

² »Konzervativizam je negacija ideologije: to je stanje uma, vrsta karaktera, način sagledavanja civilnoga društvenog poretka«, Russell KIRK, *Politika razboritosti*, Zagreb, 2015., 43.

permanentnosti moralnog poretka. *Načelo kontinuiteta* ističe da konzervativnu misao primarno čini »odnos prema tradiciji kao idejno-vrijednosnome bogatstvu očuvanom, pročišćenom i usavršenom kroz vjekove«³. Valja budućim generacijama prenijeti sve ono dobro što su nam ostavile prijašnje.⁴ Protivi se, stoga, revolucijama koje ruše i ismijavaju prethodne tradicije, običaje, i doku daju kontinuitet društvenih institucija, koje se radije želi poboljšati i usavršiti.⁵ No, upravo u tom središnjem načelu unutareklezijalni konzervativni pravac čini temeljnu pogrešku. Naime, načelo kontinuiteta ne uključuje samo poštivanje prethodne tradicije nego nužno ideju otvorenosti prema novome. *Opera Christi non deficiunt, sed proficiunt*⁶ (Kristova djela ne staju, već idu naprijed), kaže sv. Bonaventura izričito naglasivši ideju napretka. Premda su crkveni oci neprolazni učitelji, on smatra da mu pojava sv. Franje daje sigurnost da je Krist neiscrpiv rudnik,⁷ te da se i u »novim naraštajima mogu pojaviti nova svjetla. Kristova jedincatost jamči također novost i obnovu u svim povijesnim razdobljima.«⁸

Konzervativnu tendenciju valja razumjeti u kontekstu pretkoncilske rasprave i antagonizma između dviju dominantnih teoloških pravaca: Neoskolastike⁹ i »nove teologije« (*nouvelle théologie*).¹⁰ Prvi se zatvara pred modernošću, smatra da ponad tomizma nema mogućnosti razmišljanja na kršćanski način. Skolastika je nenadmašiva u svojoj jasnoći i sustavnosti, ali njezin je problem što promatra stvarnost iz spekulativne perspektive, bavi se isključivo apstraktnim pojmovima te gubi kontakt s poviješću. Nova teologija »u ime nužnosti 'posuvremenjenja' osporava tradicionalni pojam 'objave', poistovje-

³ Matija ŠTAHAN, Konzervativizam danas, (15. X. 2020.), u: <https://www.hkv.hr/vijesti/komentari/35099-m-stahan-konzervativizam-danas.html> (9. I. 2023.).

⁴ »Povijesni kontinuitet iskustva naroda, kaže konzervativac, nudi vodič za politiku mnogo bolju od apstraktnih zamisli filozofa iz kavana«, Russell KIRK, *Politika razboritosti*, 44.

⁵ Konzervativci su svjesni potrebe za razboritom promjenom, ali ta potrebna promjena »mora biti postupna i diskriminatorna, nikada ne smije odjednom mijenjati stare interese«, *Isto*, 46.

⁶ S. BONAVENTURAE, Epistola De tribus quaestionibus, u: *Opera omnia*, Tomus VIII, Florentiam, 1898., 336a.

⁷ Usp. SV. IVAN OD KRIŽA, *Uspom na goru Karmel*, Zagreb, 2023., 2,22,3-5.

⁸ BENEDIKT XVI., Sv. Bonaventura i »duhovnjaci«. Kateheza na općoj audijenciji (10. III. 2010.), u: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2010/documents/hf_ben-xvi_aud_20100310.html (10. VII. 2024.).

⁹ Neoskolastika nije ekvivalent tomizmu. Usp. Andrea PARIS, Neoskolastika, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 727-728.

¹⁰ »Za taj je teološki smjer osobito značajno suprotstavljanje skolastičkom intelektualizmu i upozoravanje na jaz između teologije i moderne kulture«, Frederic RAURELL, *Nouvelle théologie*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, 742.

ćene s priopćavanjem sustava ideja, jer je objava prije svega očitovanje osobe: Krista«¹¹. Teologija treba ostvarivati dvojaku vjernost: vjernost Kristu, njegovoj evanđeoskoj poruci i kršćanskoj tradiciji, ali istodobno i čovjeku te njegovu povijesnom kontekstu u kojem živi. Zato inzistira na dijalogu s modernom misli te želi preispitati srednjovjekovnu i posttridentsku tradiciju, stavljajući naglasak na Bibliju i crkvene oce, čija teologija je bila povijest spasenja (*scientia salutis*).¹² Posadašnjiti i utjeloviti *depositum fidei* u modernu kulturu bila je i jedna od središnjih nakana koncilskog »aggiornamenta«.¹³ Riječ je o istom procesu inkulturacije koji su ostvarili crkveni oci prema helenističkoj kulturi ili sv. Toma s tada aktualnim aristotelizmom.¹⁴ Koncilski oci su u nekim događajima modernog društva prepoznali nazočne »istinske pozitivne znakove koji za sve mogu biti katalizatori promjene«¹⁵ i koji bolje izražavaju evanđeoski duh i tradiciju od nekih prethodnih paradigma.

Konzervativci modernu kulturu promatraju isključivo negativno, a srednjovjekovnu inkulturaciju idealnom, jer je tada »Crkva bolje od drugih povijesnih razdoblja prožela svijet i kršćanstvo je bilo uspješnije«¹⁶. Regresija u prethodna povijesna razdoblja i idealiziranja njihovih modela inkulturacije znači da se brkaju dva različita pojma: tradicija i tradicionalnost. Ono što se godinama i stoljećima ustalilo, uvriježilo, postalo tradicionalno, nije nužno i tradicija, koja je živa stvarnosti i teži utjeloviti se u svaku kulturu. Zbog inzistiranja na nekim prethodnim modelima, upada se u opasnost da se sporedno pretpostavi bitnom, da se više drži do predaje starih negoli do zapovijedi Božjih (usp. Mk 7,8-9). Ponekad se doima da se vjernost Bogu poistovjećuje s dosljednim opetovanjem akcidentalnih, promjenljivih prethodnih kulturalnih izražaja vjere, a ne s poslušnošću njegovoj Riječi. Valjalo bi ozbiljnije shvatiti Pavlov

¹¹ *Isto*.

¹² Usp. Eva Carlotta RAVA, Povijest spasenja, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, 892.

¹³ Znakovite su u tom smislu riječi blaženog Ivana XXIII. na otvaranju Koncila 11. listopada 1962.: »Naš je zadatak ne samo čuvati to dragocjeno blago, kao da se staramo jedino za prošlost, već se živahnom voljom i bez straha posvetiti tom djelu, što ga naše sadašnje vrijeme traži (...). Potrebno je da ta sigurna i nepromjenljiva nauka, koju treba vjerno poštivati, bude produbljena i predstavljena na način koji odgovara zahtjevima našeg vremena. Jedno je poklad vjere, to jest istine sadržane u našoj časnoj nauci, a druga je način kako ih mi naviještamo, čuvajući u njima isti smisao i istu težinu.« S. CONCILII OECUMENICI VATICANI II, *Constitutiones Decreta Declarationes*, Città del Vaticano, 1974., 863-865.

¹⁴ Usp. BENEDIKT XVI., Koncil – velika snaga za potrebnu trajnu obnovu Crkve. Govor članovima Generalne kurije u prigodi božićnog čestitanja (22. XII. 2005.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/koncil-velika-snaga-za-trajno-potrebnu-obnovu-crkve/> (12. VII. 2024.).

¹⁵ Rino FISICHELLA, Znakovi vremena, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, 1309.

¹⁶ Romano AMERIO, *Iota Unum. Studio delle variazioni della Chiesa cattolica nel secolo XX.*, Verona, 2024., 11.

naputak: »niti je što obrezanje niti neobrezanje, nego – novo stvorenje« (Gal 6,15). Pridavanje značenja takvim sporednim stvarima u duhovnom životu ozbiljna je zapreka za duhovni rast, usporediva s psihološkim obrambenim mehanizmom koji se naziva regresija.¹⁷ Problematična je u nas često ponavljana sintagma: »To je naša tradicija«. Vjera se poistovjećuje s običajima, navikama, praksama (pritom možda i uvjereni da time stječemo nekakve zasluge), a da nikad nije postala osobno osvjedočenje i uvjerenje. Ona je, naprotiv, susret sa sada živom i nazočnom Osobom, koja čovjeku daje definitivni životni pravac.

Drugo važno načelo konzervativizma je uvjerenje da postoji *trajni moralni poredak*.¹⁸ To načelo protivi se moralnom relativizmu prema kojem je »moralni sud izraz subjektivnog mišljenja pojedine osobe, i da ga se ne može procijeniti ni iz jedne druge pozicije osim njene«¹⁹. Posljedica takva subjektivizma je da istina ne postoji nego je ona stvar dogovaranja, dijaloga između zainteresiranih strana. Zato se, s pravom, danas govori da živimo u razdoblju post-istine (*Post-Truth Age*) u kojem su činjenice manje važne od čovjekova subjektivnog osjećaja u oblikovanju javnog mišljenja. U takvu mentalitetu isključen je univerzalni objektivni i prirodni red, naravni moralni zakon, ali isto tako svaka biološka i ina zadanost. Oni se smatraju ugrozom pojedinačne slobode te su kao takvi nerijetko etiketirani kao fundamentalizam.²⁰

Pobjedom liberalnog kapitalizma, slobodnog tržišta, stvoreni su preduvjeti da se bogatstvo i financijska moć postupno gomilaju u rukama manje skupine ljudi, osobito u multinacionalnim korporacijama, čija financijska moć nadilazi državnu. Centri moći prešli su tako iz političke sfere u korporativnu. Zato u demokratskim društvima financijski kapital oblikuje državnu politiku, što zovemo plutokracija. Na stranu novih centara moći premjestila se i, prije spomenuta, liberalna ideologija, koja promovira hiperliberalni, progresivni, permisivni, seksualno revolucionarni vrijednosni sustav kao jedino važeći, transformirajući se postupno u diktaturu i netoleranciju. Konzervativna tendencija je u tom društvenom kontekstu *reakcija* na tu dominantnu liberalnu ideologiju.

¹⁷ »U psihologiji, jedan od obrambenih mehanizama, vraćanje na ranije, već prevladane faze razvoja. U psihoanalizi regresija se smatra bijegom iz realnosti, u neku dječju fazu razvoja, kako bi se osoba zaštitila od anksioznosti ili stresa«, *Hrvatska enciklopedija*, 9, Zagreb, 2007., 257.

¹⁸ Usp. Russell KIRK, *Politika razboritosti*, 45.

¹⁹ Roger SCRUTON, O moralnom relativizmu (13. I. 2020.), u: <https://www.bitno.net/academicus/filozofija-academicus/roger-scruton-moralni-relativizam-u-danasnjem-svijetu/> (9. I. 2023.).

²⁰ Benedikt XVI. je to nazvao *diktaturom relativizma*, »koja ništa ne priznaje kao konačno i koja kao zadnje mjerilo priznaje vlastito ja i njegove želje«, BENEDIKT XVI., *Svjetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom*, Split, 2010., 68.

Unutar konzervativne tendencije uočljiv je kompleksan i kritičan stav prema posljednjem Koncilu. Od onih prihvatljivih i poželjnih, koji samo osporavaju jednostranu progresističku hermeneutiku Koncila, pa do onih koji ga optužuju da se Crkva koncilskim »aggiornamentom« nekritički priklonila modernoj liberalnoj kulturi, iznevjerivši tako samu Božju objavu. Najsustavniji i najopsežniji kritiku Koncila, kao suučesnika relativizma, iznio je švicarski filozof, filolog i teolog Romano Amerio (1905. – 1997.) u knjizi pod nazivom *Iota unum*.²¹ On polazi od činjenice da je Crkva u krizi, što potvrđuje tvrdnjama postkoncilskih papa. Smatra da je riječ o najvećoj krizi dosada, zato što su se prijašnje hereze isključivale iz Crkve, a sada hereza modernizma ostaje unutar nje.²² Optužuje Koncil za radikalni skepticizam (*pironizam*),²³ koji ne dovodi u pitanje tek neku od istina, nego sam princip svake sigurnosti, tj. čovjekovu spoznajnu sposobnost. Negacijom sposobnosti spoznaje istine, negira se i prijelaz od mišljenja prema življenome životu, od istine prema *ethosu*. Pomodno kršćanstvo podilazi takvom svjetovnom duhu te smatra dostojnim, znanstvenim i kulturalno prihvatljivim samo ono što je nesigurno i propitljivo. Posljedica čega je određena *dogmatska fleksibilnost*,²⁴ hoće reći, odricanje od neupitnosti dogme i moralnog zakona. Iz čega logično slijedi da Crkva ne može poučavati s autoritetom, niti zablude pobijati. *Diskusionizam*²⁵ Amerio označava kao teološku postkoncilsku bolest. Budući da je sve problematično, upitno, onda dijalog ostaje jedini obzor teološke prakse. On, naprotiv, smatra da je Crkvi svojstven samo dijalog pobijanja.

Autor očito nastoji osporiti tri važne koncilske sastavnice koje imaju svoje polazište u modernoj kulturi. Kritikom dijaloga i slobode vjeroispovijesti optužuje Crkvu za relativizam, a kritikom ekleziologije zajedništva smatra da je odustala od poslanja naučavanja (*munus docendi*). U nastavku ćemo obrazložiti da Crkva njima ne pristaje uz relativizam, nego da su oni posve u skladu s evanđeljem i tradicijom.

Dijalog kao metoda suživota s drugima i drukčijima želi nam reći da uz razlike postoje i vrijednosti koje su zajedničke, na osnovi kojih se može surađivati u izgradnji pravednijeg društva i svijeta. Samo takvom metodom Crkva se može realizirati kao »sakrament jedinstva ljudskoga roda«²⁶. Premda nepo-

²¹ Romano AMERIO, *Iota Unum. Studio delle variazioni della Chiesa cattolica nel secolo XX.*

²² Usp. *Isto*, 10-19.

²³ Usp. *Isto*, 277-284.

²⁴ Usp. *Isto*, 295-302.

²⁵ Usp. *Isto*, 285-294.

²⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008., br. 1 (dalje: LG).

sredan cilj dijaloga nije obraćenje sugovornika, nego povezivanje duša u onome što im je zajedničko,²⁷ on ne isključuje mogućnost da neki od sugovornika promijeni stav i uvjerenje.²⁸ Katolička Crkva dijalogom se ne odriče »evangeliziranja« ni činjenice da se on »mora voditi i ostvarivati u uvjerenju da je *Crkva redoviti put spasenja* i da *samo ona* posjeduje puninu spasonosnih sredstava«²⁹. Ispravno shvaćen dijalog isključuje skepticizam u formi irenizma i sinkretizma (usp. ES 90), a spremnost na dijalog ne smije postati izlika da se na kraju ništa ne slijedi. Uostalom, dijalog ne samo da nije jedini način eklezijalnog poslanja nego su primarniji od njega apostolat naviještanja i evangelizacije. No, ne može se osporiti da je dijalog »evanđeoskiji« način pristupa drugima i drukčijima od svrstavanja u militantne, antagonističke netolerantne i fanatične skupine. Uostalom, iskustvo pokazuje da drugi lakše promijeni stav kroz iskreni dijalog, vođen s poštovanjem i samo snagom argumenata.

Crkva se na Koncilu Deklaracijom o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae* odrekla privilegija biti državnom religijom. Ne traži podršku političke moći, nego jedino slobodu vjeroispovijedanja svoje vjere u javnom i privatnom području te ne prijećeci da isto pravo imaju druge religije i svjetonazori.³⁰ Neki konzervativni krugovi u Crkvi smatraju spomenutu deklaraciju prekidom s tradicijom, osobito s dokumentom *Syllabus* (1864.) pape Pija IX. (1846. – 1878.). Međutim, kako je to pokazao Benedikt XVI., nije riječ o prekidu s tradicijom, nego o povratku na evanđeoske (usp. Mt 22,21) i patrističke izvore. Prvi kršćani i crkveni oci su kroz četiri stoljeća afirmirali princip slobode vjeroispovijesti za sve pa tako i za sebe. To je bilo revolucionarno jer Rimsko Carstvo nije poznavalo taj princip. Oci su smatrali da svatko ima pravo vjerovati u ono što smatra istinitim. Uostalom, Konstantinov edikt na liniji je koncilskog dokumenta, on ne zabranjuje ostale religije, nego samo dodaje da – uz pogane – i kršćani imaju slobodu vjeroispovijedanja. Tim načelom Crkva nije pristala na relativizam, u smislu da nitko ne može pretendirati na istinu ili da ju čovjek ne može spoznati. Ona samo tvrdi da sloboda vjeroispovijesti »proizlazi iz ljudskog suživota, štoviše kao unutarinja posljedica istine koja se ne može nametnuti svima, već ju čovjek mora sam usvojiti i steći posredstvom procesa uvjeravanja. Drugi vatikanski sabor, priznavši i usvojivši Dekretom o vjerskoj

²⁷ Usp. PAVAO VI., *Ecclesiam suam – Crkvu svoju*. Enciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću (6. VIII. 1964.), Zagreb, 1979., br. 83 (dalje: ES).

²⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*. Enciklika o trajnoj naredbi misijske naredbe (7. XII. 1990.), Zagreb, 1991., br. 46.

²⁹ *Isto*, br. 55.

³⁰ Zanimljivo da su na toj deklaraciji najviše inzistirali biskupi progonjenih Crkava pod komunističkim režimom.

slobodi osnovno načelo moderne države, iznova je preuzeo najdublju baštinu Crkve.«³¹

U modernom razdoblju dogodio se prijelaz od monarhističkoga društvenog uređenja prema demokratskom kada »demos« postaje relevantni politički čimbenik.³² Val demokratizacije »zapljusnuo« je i samu Crkvu. Vjernički puk postajao je svjesniji da se Crkva ne može poistovjetiti s hijerarhijom, nego da je i on Crkva, Božji narod, što je Romano Guardini (1885. – 1968.) opisao sintagmom: »Crkva se budi u dušama.«³³ Koncilskom *ekleziologijom zajedništva (communio)*³⁴ napušteno je piramidalno poimanje Crkve,³⁵ gdje bi Duh Sveti djelovao isključivo posredno sukladno hijerarhijskim razinama. Crkva na Koncilu tvrdi da je Duh Sveti izliven na Božji narod te sa svakim članom neposredno i ponaosob ima posla te potiče razne posvećujuće i posebne milosti, kreposti i službe unutar njega (usp. LG 12). Ukoliko ne prihvatimo takvu ekleziologiju, onda nema osnove govoriti o općem pozivu na svetost (demokratizacija svetosti) i o apostolatu laika da evanđeoskim duhom oblikuju vremenitu stvarnost. Taj ekleziološki model zahtijevao je stvaranje i razvijanje struktura i modela *suodgovornosti* na razini sveopće Crkve i mjesnih crkava: kolegijalitet biskupa, utemeljenje sinode biskupa, razna vijeća na biskupijskoj i župnoj razini itd. Na tom tragu je i sinodalni put na kojem inzistira papa Franjo. Hans Urs von Balthasar je kod toga upozorio na opasnosti jednostranih postkoncilskih procesa te naglasio da suodgovornost svih i autoritet »mogu biti samo dva pola jedne Kristove Crkve koji se međusobno potiču i osnažuju«³⁶. Opravdanost konstatacije u Crkvi od strane suodgovorne baze vidi samo u »upozoravanju« na eventualne jednostranosti u odabiru vidova objave koji se naglašavaju ili što nisu dovoljno prilagođeni okolnostima vremena. Rješenje vidi u strpljivom dijalogu začinjenom bratskom ljubavlju.³⁷

Crkveno učiteljstvo prepoznalo je opasnost moralnog relativizma te stoga inzistira na neodvojivosti slobode od istine, subjektivne slobode od univerzalnih i nepromjenljivih moralnih normi. Smatra da je poslušnost objek-

³¹ BENEDIKT XVI., Koncil – velika snaga za potrebnu trajnu obnovu Crkve. Drugdje još jasnije veli: »Sloboda vjerovanja nije isto što i vjerska ravnodušnost i ne povlači zaključak da su sve religije jednake«, BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate. Enciklika o cjelovitom ljudskom razvoju u ljubavi i istini* (29. VI. 2009.), Zagreb, 2009., br. 55.

³² Usp. Guy BEDOUELLE, *Ilustrirana povijest Crkve. Veliki izazovi*, Zagreb, 2004., 175, 179.

³³ Romano GUARDINI. *Vom Sinn der Kirche* (1922), Mainz, 1955., 19.

³⁴ Bio je to primarno ekleziološki koncil, gdje Crkva »nije bila samo subjekt nego i objekt koncilskih iskaza«, Karl RAHNER, *Teološki spisi. Izbor*, Zagreb, 2008., 218.

³⁵ Usp. Rino FISICHELLA, *Ekleziologija*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, 249.

³⁶ Hans Urs von BALTHASAR, *Pojašnjenja. Provjera duhova*, Zagreb, 2005., 123.

³⁷ *Isto*, 125.

tivnim normama jamac autentične čovjekove slobode.³⁸ Milosrđe i majčinsko lice Crkve ne može biti odvojeno od zahtjevnosti istine evanđelja jer bi se time legalizirao grijeh a čovjeku onemogućio rast u autentičnoj slobodi (usp. VS 95).

Benedikt XVI., koncilski perit, izvrsno je sažeo nosivu ideju Koncila, kojom možemo zaključiti ovu točku: »Drugi vatikanski sabor, novom definicijom odnosa između vjere Crkve i nekih bitnih elemenata modernog vremena, razmotrio je ali i korigirao neke povijesne odluke, ali je u tom prividnom diskontinuitetu zapravo zadržao i produbio svoju intimnu narav i svoj pravi identitet.«³⁹

2. »Adolescentski progresizam«

»Crkva ne može biti poput neke neozbiljne dame, razbacivati se na sve strane ljupkim smiješcima, nastojeći osvojiti jeftine simpatije na račun Kristovih zahtjeva!«⁴⁰ Franjo Kuharić (1919. – 2002.)

Naslov ove točke je problematičan, ako se o progresističkoj tendenciji Crkve u Hrvata, u uskom smislu riječi, može uopće govoriti. I doista, katolik iz Hrvatske teško se može poistovjetiti s Crkvom u Njemačkoj, koju možemo smatrati progresističkom. Naslov je preuzet od aktualnog pape, koji pod tim pojmom misli primarno na tri stava koji se mogu donekle prepoznati i kod hrvatskih kršćana. *Diskontinuitet s tradicijom*, kojim se »negira vlastitu tradiciju i vlastiti identitet«⁴¹. Autosekularizacija kršćana ili *posvjetovnjačenje*: »moramo biti poput svih, moramo biti normalniji, kako rade svi«⁴² te *permanentni progres*: »ići naprijed pod svaku cijenu«⁴³.

Kardinal Kuharić je smatrao da se u postkoncilskoj reformi učinila jedna temeljna metodološka pogreška. Shvaćena je, naime, na vanjskoj, strukturalno-organizacijskoj i zakonodavnoj razini, a zanemario se unutarnji teologalni

³⁸ »U odlučnosti kojom Crkva brani univerzalne i nepromjenljive moralne norme nema ničega uvredljivog. Ona samo služi pravoj slobodi čovjeka: kako nema slobode izvan istine ili nasuprot njoj, kategorička obrana apsolutno neotklonjivih zahtjeva osobnoga dostojanstva čovjekova, dakle bez popuštanja i nagodaba, mora se smatrati putom i uvjetom za samo postojanje slobode«, IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor – Sjaj istine. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6. VIII. 1993.), Zagreb, 1998., br. 96 (dalje: VS).

³⁹ BENEDIKT XVI., Koncil – velika snaga za potrebnu trajnu obnovu Crkve.

⁴⁰ Franjo KUHARIĆ, *Hodajmo u Istini. Razmišljanja, poslanice, propovijedi*, Zagreb, 1974., 68.

⁴¹ Papa FRANCESCO, *La fedeltà a Dio non si negozia* (18. XI. 2013.) *Meditazione mattutina nella cappella Domus sanctae Marthae*, u: https://www.vatican.va/content/francesco/it/cotidie/2013/documents/papa-francesco-cotidie_20131118_fedelta-non-negoziabile.html (7. V. 2024.).

⁴² *Isto.*

⁴³ *Isto.*

život i odnos s Bogom, iz kojeg treba proizići svaka druga obnova.⁴⁴ Zanemari- vanjem kontemplativno-teologalne dimenzije, izgubio se primat Boga, njegove riječi i milosti, što je rezultiralo da se nastojalo »svidjeti ljudima«⁴⁵ a evanđelje učiniti prihvatljivim duhu ovog svijeta. Zato se želja za obnovom često izrodila u želju za što manje zahtjevnim kršćanstvom, bez askeze i opiranjima napasti- ma.⁴⁶ Jedan teolog je tu tendenciju uočio i u postkoncilskoj reformi redovničkog života, dominantno shvaćene kao »olakšanje stila života«⁴⁷. Ralph Martin, kao evangelizator, obišao je mnoštvo zemalja te je na temelju iskustva zaključio da su mnogi današnji katolici Isusov govor o »uskom putu« (usp. Mt 7,13-14), izvr- nuli u sljedeću tvrdnju: »Širok je i prostran put koji vodi u nebo i mnogi putuju tim putem. Uzak je put koji vodi u pakao i jedva da itko putuje njime.«⁴⁸

Identičan proces na psihološkoj razini primjećuje naš poznati, nedavno preminuli, psihijatar Robert Torre (1965. – 2021.). Govoreći o depresiji, kaže da je prije to bila rijetka bolest te prolazno stanje koje pomoću antidepressiva pro- lazi još brže. Današnja definicija je posve drukčija: ona je čest poremećaj, za- hvaća 10 do 15 % odraslog pučanstva i teži kronicitetu. Tako shvaćena depresija je, prema njemu, neka vrsta sociokulturalnog konstrukta, umjetno proizveden pojam. Smatra da je jedan od razloga hedonistički način života koji je zapad- nog čovjeka »omekoptutio«. Današnji čovjek misli da život treba imati samo pozitivne i ugodne čimbenike. Zato kad doživljava obična životna nerasp- oloženja, neku egzistencijalnu muku, više to ne prepoznaje kao dio svog eg- zistencijalnog polja. Percipira ih kao bolesno stanje, kao iskaz neurokemijske neravnoteže koju mora regulirati izvana uzimanjem psihofarmaka. Valjalo bi se suočiti, smatra on, sa životnim teškoćama kao normalnim stanjem, eventu- alno promijeniti stil života te preko njih porasti u zrelosti.⁴⁹

⁴⁴ »Iz unutarnje obnove nužno slijedi i pospješuje se obnova objektivnih struktura i vanj- skih datosti u organizmu Crkve«, Franjo KUHARIĆ, *Možemo li još govoriti o doživot- noj vjernosti?*, u: *Hodajmo u Istini*, 73.

⁴⁵ Franjo KUHARIĆ, *S Bogom licem u lice. Razmišljanja o čovjeku*, Zagreb, 2001., 64.

⁴⁶ Zato naglašava potrebu onoga što tradicija naziva »duhovni boj« koji je neprihvatljiv »hedonističkom mentalitetu koji smatra da čovjek ima pravo, bez ikakva odricanja, za- dovoljiti sve svoje prohtjeve i sve svoje porive«, Franjo KUHARIĆ, *Vjeruješ li ovo? Raz- mišljanja o životu u vjeri*, Zagreb, 2005., 138-139.

⁴⁷ Zatim nastavlja da je »izvorno redovnički život nastao kao forma osporavanja Crkve koja je bila u opasnosti da se posvjetovnjači«, Giacomo CANOBBIO, *Crisi e interrogati- vi*, u: *Testimoni*, 21 (2014.) 11, 31-32.

⁴⁸ Ralph MARTIN, *Ispunjenje svake želje. Vodič za putovanje Bogu temeljen na mudrosti svetaca*, Zagreb, 2017., 68.

⁴⁹ Usp. Robert TORRE, *Ima li života prije smrti?*, Zagreb, 2018. Vidi i njegov intervju: Torre o depresiji danas, (2. I. 2016.), u: <https://www.youtube.com/watch?v=U4mxuUVQKIA> (15. I. 2024.).

Ponekad se možda misli da će se prilagodbom duhu i mentalitetu vremena pridobiti više pristaša. Naprotiv, statistički podatci pokazuju da protestantske tradicionalne crkvene zajednice (luteranska, evangelička), koje su sklonije takvoj prilagodbi, imaju tendenciju stalnog gubitka broja članova. Naprotiv, crkvene zajednice koje inzistiraju na evanđeoskoj zahtjevnosti, osobito pentekostalne skupine, imaju ubrzan rast.⁵⁰

3. Karizmatička tendencija

Crkveni pokreti su »darovi za Crkvu i daju joj novu živost«. Joseph Ratzinger⁵¹ (1927. – 2022.)

Pod ovom tendencijom ne mislimo isključivo na karizmatički pokret, premda je on najrašireniji⁵² i izaziva najviše pitanja, nego općenito na nove crkvene pokrete ukoliko su izričaj karizmatičke dimenzije Crkve. »Karizmatičko u Crkvi označava prostor u kojemu Bog u Crkvi, kao Gospodin Crkve, raspolaže Crkvom kao otvorenim sistemom.«⁵³ To znači da Duh Sveti može potaknuti milosti i karizme među članovima Crkve, iznenaditi novim formama te je obnoviti i mimo planova, programa i projekata hijerarhije, dikasterija, akademske teologije i raznih povjerenstava i vijeća. Hijerarhija nema ovlasti dokinuti tu dimenziju u Crkvi, nego sa zahvalnošću primiti, ali i razlučivati, usmjeravati i pročistiti.

Sintagma »karizmatička obnova« sadrži u sebi dvojako djelovanje Duh Svetoga. Posvećujuće, kojim ostvaruje u nama preobrazbu i obnovu svojim darovima i teološkim krepostima, tzv. *gratia gratum faciens*. No, postoji i kariz-

⁵⁰ Zanimljiv je fenomen rasta pentekostnog kršćanstva, koje je već danas brojnije od pravoslavnih kršćana u svijetu. Očekuje se da će u 2025. godini broj sljedbenika koji pripadaju različitim crkvama, zajednicama i sektama koje su *stricto* pentekostalne premašiti 800 milijuna. Usp. Andrzej KOBYLINSKI, Suvremeni problemi globalne pentekostalizacije kršćanstva, u: *Obnovljeni život*, 71 (2016.) 4, 438. »Posadašnjenja i prilagođavanja ne pomažu ako ne postoji taj čvrsti identitet, nadahnut radosnim iskustvom Božje istine (...) i duh familijarnosti koji je neophodan u masovnom društvu«, Joseph RATZINGER, *Novi izljevi Duha. Pokreti u Crkvi*, Split, 2008., 84.

⁵¹ Joseph RATZINGER, *Novi izljevi Duha*, 70.

⁵² Danas se procjenjuje da pokret obuhvaća oko 200 milijuna članova i da djeluje u većini zemalja svijeta. Katolička karizmatička obnova Hrvatske okuplja oko 3500 osoba u osamdeset karizmatičkih zajednica u Hrvatskoj, u četiri podružnice Hrvata u Njemačkoj i Austriji te dvadesetak karizmatičkih zajednica u Bosni i Hercegovini. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Karizmatički pokret i obnova u Duhu u Katoličkoj Crkvi. Fenomenološka analiza i pastoralne smjernice* (24. VI. 2020.). <https://hbk.hr/karizmatički-pokret-i-obnova-u-duhu-u-katoličkoj-crkvi-vijece-hbk-za-nauk-vjere/> (15. I. 2024.).

⁵³ Karl RAHNER, *Schriften zur Theologie*, IX, Zürich, 1970., 422. Također usp. Karl RAHNER, *Das Dynamische in der Kirche*, Freiburg, 1958., 38-73.

matsko djelovanje, kada dijeli besplatno darove pojedincima ili skupinama da njima služe zajednici, *gratia gratis data*. Prvo se odnosi na postojanje, na biti, a drugo na djelovanje. Posvećujuće djelovanje odnosi se na imenicu »obnova« a karizmatičko na pridjev »karizmatička«. Katolička karizmatička obnova primat daje posvećujućem djelovanju pred karizmatičkim jer djelovanje ovisi o postojanju (*agere sequitur esse*).

Nicejsko-carigradsko Vjerovanje kaže za treću božansku osobu da je »životvorac.« On, naime, preobražava formalne kršćane u uvjerene. Oživotvoruje u srcima vjernika Kristove riječi i otkupiteljsko djelo. Budi radost što je vjernik i ujedno potiče glad za molitvom, za Božjom riječi i češće prima sakramentalnu milost. To nerijetko nazivaju »krštenje Duhom.« Nije riječ o nekom novom obredu, nego o »oživljavanju krsne milosti dobivene u krštenju vodom«⁵⁴. Terezija Avilska tu stvarnost naziva iskustvena spoznaja (*noticia por experientia*).⁵⁵ Iskustvo je za nju *kvalitativno drukčije* znanje od racionalnog ili onog koje stječemo vjerom.⁵⁶ »Iskustvo je spoznaja (*noticia*), kada subjekt usvaja stvarnost koja mu se utiskuje, i to ne samo stoga što se promišlja o toj stvarnosti, nego i ukoliko je živi. Upravo iz tog susreta sa stvarnošću, proizlazi posebno znanje, *por experientia* koje je za nju najuzvišenije znanje koje je na doseg čovjeku.«⁵⁷ Jedino ta spoznaja ima pristup mističnoj dimenziji vjere, sigurnija je i očevidnija dotle da isključuje sumnju⁵⁸ te ispunjava i zasićuje dušu.⁵⁹

U crkvenim pokretima susreće se određeno »odljeđivanje« *sakramentalne stvarnosti*. Oživljavanje krsne milosti važno je za Neokatekumenski put, Karizmatičku obnovu, Cursillo. Obnova bogoslužja u malim skupinama kao i masovnim okupljanjima također obilježava crkvene pokrete. Sakrament krizme i

⁵⁴ Mato ZOVKIĆ, Knjiga o krštenju u Duhu Svetomu, u: *Vrhbosnensia*, 10 (2006.) 1, 183-184. Frank Padilla smatra da krštenje Duhom nije nužno za spasenje, međutim »ako pod kršćanskim životom gledamo iskustvo punine življenja s Bogom, tada je odgovor: da«, Frank PADILLA, *Renewing the Face of the Earth. The Work of Global Evangelization*, Manila, 1997, 54.

⁵⁵ Terezija AVILSKA, Moj život, u: *Sabrana djela*, I, Zagreb, 2025., 10,7. Reče za sebe da ne crpi svoje znanje iz knjiga ni iz intelektualne formacije (*sin letras ni ser informada de letrado*), nego isključivo iz osobnog iskustva. *Isto*, 11,13; Terezija AVILSKA, Put k savršenosti, u: *Sabrana djela*, 23,4.

⁵⁶ »Spoznati iskustveno nešto je posve različito nego o tome misliti i to vjerovati«, Terezija AVILSKA, *Put k savršenosti*, 6,3. Ovdje su glagoli »misliti« i »vjerovati« uzeti da se naglasi razlika između njih i iskustva te da se istakne primat iskustva u činu ljudske spoznaje. Pod znanjem koje proizlazi iz vjere misli se na ono kada ga netko stječe jer se oslanja na *auctoritates*: Božju riječ, svjedoke vjere, crkveno učiteljstvo i slično. Usp. Edward PUNDA, *La fede in Teresa D'Avila*, Roma, 2011., 53.

⁵⁷ *Isto*, 54.

⁵⁸ Usp. Terezija AVILSKA, Moj život, 27,5.

⁵⁹ Usp. Ignacije LOJOLSKI, *Duhovne vježbe*, Zagreb, 1998., 2.

bolesničkog pomazanja dobili su novo značenje u sklopu Karizmatske obnove. Sakrament pomirenja razvio se od shematiziranog rutiniranog nabiranja grijeha prema ispovjednom razgovoru i duhovnom savjetovanju. Osnovano je više pokreta u svrhu dubljeg življenja sakramenta braka: Bračni susreti i dr. Neki, uz obiteljski život u središte stavljaju posvećenje unutar profesionalnog rada (Opus Dei). Među članovima pokreta raste interes za sakrament svetoga reda⁶⁰ kao i za posvećeni život.

U današnjem globaliziranom i omasovljenom svijetu gdje se ljudi osjećaju sve usamljeniji crkveni pokreti nude iskustvo zajednice u kojoj mogu živjeti familijarniju međusobnu povezanost i podršku. *Communio* kao središnja eklezijalna kategorija kod njih poprima »iskustvenu i vidljivu blizinu«⁶¹. Duhovnost zajedništva⁶² posebno naglašava pokret Djela Marijina. Male zajednice osobito su važne na početku duhovnoga hoda. Čovjeku je potrebna podrška onih koji dijele iste ideale, osobito u današnjem sekulariziranom svijetu u kojem vjera nema više društvenu podršku. Von Balthasar razumije tu potrebu, no upozorava da to ponekad može biti određeni »bijeg (...) u zaštićenost zajednice«⁶³. Smatra da sav pastoralno-formativni napor treba ići u pravcu izgrađivanja zrelih i samostojnih osobnosti koje će biti sposobne svjedočiti i u okruženju protivnu evanđelju. No, uočava da se u prijelazu iz gnijezda zajednice prema zreloj samostojnoj vjeri »nerijetko pojavljuje oklijevanje i zastoj«⁶⁴.

Sveti Ivan Pavao II. upozorava da naša redovita pastoralna praksa reducira molitveni život na molitvu prošnje te napominje da se »susret s Kristom ne izriče samo u molitvi za pomoć, već također u zahvali, hvalospjevu, klanjaju, razmatranju, slušanju, žaru čuvstava, sve do istinskog 'zanosa' srca«⁶⁵ koja nas ne udaljuje od angažmana u povijesti. Zasluga je crkvenih pokreta što su oživjeli *molitvu hvale*, koja je »potpuno nesebična, usredotočuje se na Boga; ona ga slavi radi njega samoga, i, bez obzira na ono što on čini, slavi ga jer JEST.«⁶⁶

⁶⁰ Usp. IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis. Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji u sadašnjim prilikama* (25.III.1992.), Zagreb, 1992., br. 68.

⁶¹ Marianne TIGGES, Nove duhovne zajednice i pokreti – upiti o pozivu i poslanje Crkve danas, u: Krešimir ŠEGO (ur.), *Molitveno obrazovni seminar*, 1-5, Međugorje, 1998., 270.

⁶² Usp. IVAN PAVAO II, *Novo millennio ineunte. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na zaoršetku Velikog jubileja 2000.* (6. I. 2001.), Zagreb, 2001., br. 43-45.

⁶³ Hans Urs von BALTHASAR, *Nova pojašnjenja*, 82.

⁶⁴ *Isto*, 81.

⁶⁵ IVAN PAVAO II, *Novo millennio ineunte*, br. 32.

⁶⁶ *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 2649.

Pneumatološko-karizmatička tendencija naglašava da je naša vjera nadnaravnog karaktera, da je Bog otajstven, da nadilazi okvire racionalne spoznaje.⁶⁷ Uz naravne darove Bog dijeli i izvanredne darove (ozdravljenja, oslobođenja, viđenja, proroštva), kao znakove svoje prisutnosti.⁶⁸ Prisutnost izvanrednih karizmi ne isključuje ljudske čimbenike kao ni padove u teške grijeh. Zato su u tom kontekstu još potrebni razboritost i poslušnost da bi se stvar ispravno razlučivala i usmjeravala.⁶⁹ Pritom se osoba ne može pozivati na navodni Božji autoritet ili vlastito duhovno iskustvo ako pastiri ne postupaju prema njenim željama. Pavlovo isticanje primata ljubavi pred svim ostalim karizmama (usp. 1 Kor 13) valja uvijek sebi i drugima posvjesticivati.

Crkveni pokreti ne mogu pretendirati na ekskluzivnost. Moraju povesti računa da je njihov put samo jedan među mnoštva drugih, da njihova karizma neće nikada zahvatiti sve članove Crkve, da nakon što ispune svoju funkciju mogu i nestati te da se krštenje Duhom ne događa samo u njihovu pokretu. Profesor Tomislav Ivančić (1938. – 2017), jedan od pionira te tendencije u nas, nakon što je istakao pozitivne aspekte karizmatičkog pokreta, dodaje da je karizmatički pokret »početna faza«⁷⁰ i da se na njoj ne valja zaustaviti nego ići dalje u duhovnoj i eklezijalnoj formaciji. Primijetio je da su kod vjernika koji su duže u pokretu karizmatički fenomeni nestali, ali da to ne priječi njihov duhovni rast.⁷¹

Unutar nekih pokreta događa se fenomen »guruizacije.«⁷² Nekim se osobama (svećenicima ili laicima) pridaje poseban autoritet dotle da se njihove tvrdnje i prosudbe prihvaćaju bez razborita razlučivanja, što dovodi do ozbiljnih manipulacija.⁷³ Vezivanje uz osobe i skupine, simpatije i antipatije, može voditi prema sektaškom duhu i strančarenju koje Pavao smatra nezrelošću (usp. 1 Kor 3). Na te probleme vrlo je detaljno i praktično upozorila Francuska

⁶⁷ Usp. José Antonio FORTEA, *Otajstveni Bog. Odredbe smjernice i savjeti za Karizmatičku obnovu*, Zagreb, 2015., 12.

⁶⁸ Specifičnost karizmatičkih molitvi jesu »znakovi prisutnosti Duha. Bez tih znakova karizmatička bi zajednica više sličila na zajednicu koja razmatra biblijske tekstove«, *Isto*, 28.

⁶⁹ »Biskupova je zadaća da razlučuje te da pomaže pokretima kako bi se pročistili, ukoliko je to potrebno. Jer, ako je istina da izvor dolazi od Duha Svetoga, daljnje konkretizacije sadrže u sebi i ljudski element, što znači da izvor treba kanalizirati kako bi dobro služio te da bi bio pročišćen«, Joseph RATZINGER, *Novi izljevi Duha*, 70.

⁷⁰ Tomislav IVANČIĆ, Jedan je Duh Sveti za sve (razgovor vodio Ivan Bradarić), u: *Veritas*, veljača 2009., 12.

⁷¹ *Isto*, 10-13.

⁷² Ante VUČKOVIĆ, *Neostvorena sloboda. Crkva i društvo od pada komunizma do vladavine korone*, Zagreb, 2021., 45.

⁷³ Usp. *Isto*, 60-61.

biskupska konferencija u dokumentu pod nazivom »Sektaška zastranjenja u crkvenim institucijama«. ⁷⁴

Valja izbjegavati konfuziju duhovnosti. Može pojedinačno neki redovnik imati određeno dioništvo na nekom od crkvenih pokreta, ali nije pozitivno uvoditi duhovnu pedagogiju nekog od crkvenih pokreta u zajednicu gdje već postoji bogata i provjerena duhovna tradicija. Valja ići u dubinu, a ne se raspršiti u mnoštvo putova.

Tijekom povijesti poznat je antagonizam između onih koji naglašavaju iskustvo i onih koji radije pridaju važnost znanju. Taj antagonizam štetan je za obje strane i jedan je od glavnih razloga lutanja i zastranjenja. Sveta Terezija Avilska smatra da osobe iskustva trebaju one koje posjeduju znanje. ⁷⁵ Zato je inzistirala da njezine sestre, osobe iskustva, za ispovjednike imaju teologe. Od obostrane bi koristi bilo da se tzv. duhovnjaci i teolozi što više približavaju. »Vjerničko iskustvo bez razumijevanja stvara zbrku u umu kao što teološko znanje bez vjerničkog iskustva uzoholi um i isuši dušu. Mi imamo potrebu i za iskustvom i za razumijevanjem iskustva.« ⁷⁶

4. Međugorski duhovni pokret

»Uvijek me fasciniralo da Majka Božja ima sasvim osebujnu pastoralnu metodu koja se na neki način ne obazire na pastoralno-teološke priručnike ili predavanja.« Christoph Schönborn ⁷⁷

Međugorje je, uz Koncil, »najizrazitiji religijski fenomen« ⁷⁸ zadnjih nekoliko desetljeća u Katoličkoj Crkvi. Riječ je o duhovnom pokretu jer promovira primat Boga u ljudskim srcima, da bi iz tog odnosa čovjek izgrađivao sebe, svoju obitelj i širu društvenu zajednicu. No, on je i pokret u Crkvi, ili crkveni pokret, ne samo stoga što je, usprkos kušnjama, ustrajao u vjernosti i poslušnosti crkvenom autoritetu nego i zato što živi i prakticira redovita eklezijalna sredstva posvećenja.

⁷⁴ FRANCUSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Sektaška zastranjenja u crkvenim institucijama, (18. VII. 2023.), u: <https://fratellanza.net/francuska-biskupska-konferencija-sektaska-zastranjenja-u-crkvenim-intitucijama/> (12. I. 2024.).

⁷⁵ Usp. Terezija AVILSKA, Moj život, 13, 16-18.

⁷⁶ Ante VUČKOVIĆ, *Neostvarena sloboda*, 47.

⁷⁷ Majka Božja – najbolja pastoralna teologinja (18. I. 2010.), u: <https://www.medjugorje.hr/hr/novosti/majka-bozja--najbolja-pastoralna-teologinja,2805.html> (12. VI. 2024.).

⁷⁸ Tomislav PERVAN, Povijesnoteološki kontekst međugorskih ukazanja, u: Krešimir ŠEGO (ur.), *Molitveno-obrazovni seminar*, 64.

Duh Sveti nadahnjuje i vodi vjerni Božji narod na redovit, a kadgod i na izvanredan način.⁷⁹ Ovaj potonji nerijetko je vezan uz izvanredne fenomene koji »prelaze granice svakodnevnoga iskustva te se manifestiraju kao oni koji imaju pretpostavljeni nadnaravni izvor«⁸⁰. U ta izvanredna djelovanja Duha Svetog ulazi i Međugorje, konkretno, u tzv. »privatne proročke objave«. Prijedvom »privatne« želi ih se razlikovati od »javne« objave. Privatne objave dijelimo na »mistične«, koje su dane pojedincu za njegovo vlastito posvećenje; i na »proročke« ili »karizmatičke«, koje su dane pojedincu ili manjoj skupini, da prenesu poruku drugima, zajednici i općoj Crkvi, u svrhu njihove duhovne izgradnje. Stoga, za te potonje izraz »privatne« nije najprikladniji, jer su upućene zajednici. Bolje ih je zvati »posebnim« proročkim objavama. Izvanredne, posebne ili izvanbiblijske objave pretpostavljaju činjenicu da naša vjera nije deistička, nego da računa s mogućnošću Božjeg djelovanja u povijesti.⁸¹

Budući da je javna objava završena smrću posljednjeg apostola, očito da posebne proročke objave ne mogu donijeti ništa sadržajno novoga što već nije implicitno nazočno u javnoj. Koja je onda njihova funkcija? Kako bi to pojašnio, Rahner razlikuje »principe« i »imperative«⁸². Prvi su načelne, općenite i apstraktne naravi, a drugi, označavaju konkretne prijedloge koji nisu eksplicitno sadržani u principima. Odnose se na konkretna stanja u društvu i Crkvi, a ne samo na pojedinca.⁸³ U tom smislu i posebne proročke objave predstavljaju takve spasonosne »imperative« za Crkvu. Njihova svrha nije »poboljšati' ili 'dovršiti' konačnu Kristovu objavu, već pomoći da se ona potpunije živi u određenom povijesnom razdoblju«⁸⁴.

Nakana članka je promotriti kakvu pedagogiju duhovnog života nudi taj pokret u svrhu izgradnje zrelijih ljudi i kršćana? U odgovoru na to pitanje referiramo se na nedavno objavljenu *Notu »Kraljica Mira« o duhovnom iskustvu*

⁷⁹ DIKASTERIJ ZA NAUK VJERE, Norme za postupanje u razlučivanju navodnih nadnaravnih fenomena, (17. V. 2024.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/norme-za-postupanje-u-razlucivanju-navodnih-nadnaravnih-fenomena/> (16. VII. 2024.), br. 4.

⁸⁰ *Isto*, br. 6.

⁸¹ Usp. Karl RAHNER, *Visionen und Prophezeiungen*, Freiburg – Basel – Wien, 1960., 17.

⁸² Karl RAHNER, *Das Dynamische in der Kirche*, 14-37.

⁸³ Tijekom kršćanske povijesti uvijek su se iznova pojavljivali takvi »imperativi«. Hoće reći, sveci, veliki teolozi, duhovni pokreti, koji su davali Crkvi nove smjernice za njezino djelovanje u određenom povijesnom razdoblju.

⁸⁴ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 67. Možda nude »samo bolju spoznaju biblijski objavljenih istina i, sasvim sigurno, zahtjev o boljoj i hitnijoj primjeni biblijske objave na određeni položaj Crkve ili pojedinih grupa u njoj«, Ljudevit RUPČIĆ, »Privatna« objava i Međugorje, u: Krešimir ŠEGO (ur.), *Molitveno-obrazovni seminar*, 1-5, 39.

vezanom za Međugorje Dikasterija za nauk vjere.⁸⁵ U njoj su detaljno obrađeni brojni pozitivni plodovi tog pokreta⁸⁶ i analizirane navodne Gospine poruke te metodom sinteze izvučene središnje sastavnice. Ohrabruje nas i činjenica da se na nekoliko mjesta izričito koristi sintagma »međugorska duhovnost«⁸⁷. *Nota* se oslanja na *Norme za postupanje u razlučivanju navodnih nadnaravnih fenomena*, koje je objavio isti Dikasterij samo nekoliko mjeseci ranije (17. svibnja 2024.), u kojima se odustalo od teško utvrdive »nadnaravnosti« događaja, što je prepušteno eventualno papinu odobrenju. U *Noti* je Dikasterij međugorskom duhovnom iskustvu dao najvišu moguću ocjenu:⁸⁸ *nihil obstat – ništa ne priječi*. Premda njime »nije izražena nikakva sigurnost o nadnaravnoj autentičnosti fenomena, mnogi su znakovi djelovanja Duha Svetog *usred* danog duhovnog iskustva prepoznati i, barem do toga trenutka, nisu otkriveni osobito kritični ili rizični aspekti. Zbog toga se dijecezanski biskup potiče da cijeni pastoralnu vrijednost te da također *promiče* širenje ovog duhovnog prijedloga, i mogućim hodočašćima na sveto mjesto.«⁸⁹

Analizom navodnih Gospinih poruka Dikasterij iznosi neke središnje aspekte međugorske duhovnosti koje ćemo ukratko naznačiti. Polazeći od Marijina »najoriginalnijeg naslova 'Kraljica mira',«⁹⁰ govori se o miru kao o središnjoj i integralnoj točki međugorskog duhovnog prijedloga. Valja ga shvatiti u augustinovskom teocentričnom smislu: »nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi Bože.«⁹¹ Bog nas je stvorio za višu svrhu, i samo podlažući se višemu, naše se niže razine podlažu nama, bez toga sklada ne može čovjek uspostaviti mir u svojoj nutрини. Takvo teocentrično poimanje mira nudi upravo ovaj pokret: »Jedno od prevladavajućih obilježja duhovnosti koja proizlazi iz poruka je pouzdanje u Boga putem potpunog pouzdanja u Mariju, da bi bili oruđe mira u svijetu.«⁹² Samo čovjek koji ima mir u srcu može biti graditelj mira u sve širim

⁸⁵ DIKASTERIJ ZA NAUK VJERE, *Nota »Kraljica Mira« o duhovnom iskustvu vezanom za Međugorje*, (19. IX. 2024.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/nota-kraljica-mira-o-duhovnom-iskustvu-vezanom-za-medugorje/> (20. IX. 2024.).

⁸⁶ Usp. *Isto*, br. 3-5.

⁸⁷ *Isto*, br. 5. 22. 24.

⁸⁸ Postupak o procjeni izvanrednih fenomena viđenja ili ukazanja može završiti jednim od šest mogućih rješenja. Od toga su četiri pozitivna, a dva negativna. *Nihil obstat* najpozitivnija je ocjena. Usp. DIKASTERIJ ZA NAUK VJERE, *Norme za postupanje u razlučivanju navodnih nadnaravnih fenomena*, br. 16-23.

⁸⁹ *Isto*, br. 17.

⁹⁰ DIKASTERIJ ZA NAUK VJERE, *Nota »Kraljica Mira« o duhovnom iskustvu vezanom za Međugorje*, br. 6.

⁹¹ Aurelije AUGUSTIN, *Ispovijesti*, Zagreb, 1987., 11.

⁹² DIKASTERIJ ZA NAUK VJERE, *Nota »Kraljica Mira« o duhovnom iskustvu vezanom za Međugorje*, br. 6.

koncentričnim krugovima. Taj mir povezan je sa središnjom zapovijed ljubavi, on je njen »plod«⁹³, jer autentična ljubav nikoga ne isključuje. Uz *kristocentričnost* marijanske duhovnosti, istaknut je i *pneumatološki* aspekt. Dar Duha Svetoga treba biti glavni objekt molitve jer s njime dobivamo »sve.«⁹⁴ Velik naglasak poruke stavljaju na potrebu permanentnog obraćenja, koje uključuje »napuštanje svjetovnog načina života i pretjerane navezanosti na zemaljska dobra«⁹⁵. Govori se i o tamnoj strani duhovnog života, o hamartološkoj dimenziji s kojom je povezana potreba »duhovnog boja« protiv grijeha i demonski zasjeda, koji se odvija na području čovjekove slobode.⁹⁶ U tom kontekstu spominje se i post,⁹⁷ koji uključuje i nove oblike, jer današnji konzumeristički mentalitet i informatičko doba stvaraju brojne nove oblike ovisnosti.⁹⁸ Spominje se središnjost euharistije u duhovnom životu, koja je važnija od fenomena ukazanja.⁹⁹ Valja gajiti duhovnost zajedništva, konkretizirana u materijalnoj i duhovnoj pomoći bližnjemu,¹⁰⁰ zauzetosti u obiteljskom životu¹⁰¹ te se potiče na jedinstvo vjernika i pastira.¹⁰² Plod i znak autentičnosti međugorske duhovnosti su radost i zahvalnost.¹⁰³ »Međugorska misionarska poruka«¹⁰⁴ je osobno svjedočanstvo koje je daleko važnije od »spektakularnih znakova«¹⁰⁵. Poruke iznova naglašavaju važnost eshatološke dimenzije kršćanskog života: valja iznova probuditi »želju za rajem«¹⁰⁶ te usvojiti hodočasničku narav ovozemnog putovanja.

Dikasterij upozorava i na moguća zastranjenja u sklopu međugorskog duhovnog pokreta. Prvo se odnosi na navodne vidioce. Susret sa vidiocima ne bi trebao biti glavni motiv hodočašća, a karizmatički darovi (*gratia gratis datae*), u koje ulazi izvanredni fenomen viđenja, ne uključuju nužno moralnu savršenost samih primatelja fenomena.¹⁰⁷ Drugo moguće zastranjenje odnosi se na

⁹³ *Isto*, br. 7.

⁹⁴ *Isto*, br. 14.

⁹⁵ *Isto*, br. 15.

⁹⁶ Usp. *Isto*, br. 17.

⁹⁷ Usp. *Isto*, br. 19. Toj temi podosta prostora posvećuje Ante Vučković, tvrdeći između ostalog: »Post je bila gotovo zaboravljena praksa koju je Međugorje oživjelo«, Ante VUČKOVIĆ, *Neostvarena sloboda*, 84.

⁹⁸ Usp. DIKASTERIJ ZA NAUK VJERE, Nota »Kraljica Mira« o duhovnom iskustvu vezanom za Međugorje, br. 19.

⁹⁹ Usp. *Isto*, br. 21.

¹⁰⁰ Usp. *Isto*, br. 22.

¹⁰¹ Usp. *Isto*.

¹⁰² Usp. *Isto*, br. 23.

¹⁰³ Usp. *Isto*, br. 24.

¹⁰⁴ *Isto*, br. 25.

¹⁰⁵ *Isto*, br. 25.

¹⁰⁶ *Isto*, br. 26.

¹⁰⁷ Usp. *Isto*, br. 1.

navodne Gospine poruke. Prema njima se valja voditi razboritošću.¹⁰⁸ Premda poruke u svojoj cjelini »drukčijim riječima izriču trajne pouke evanđelja«¹⁰⁹, one ne smiju kod vjernika stvoriti ovisnost koja bi zasjenila »središnju važnost objavljene Riječi«¹¹⁰. Valja ih razumjeti u cjelini, a ne parcijalno.¹¹¹ One mogu sadržavati zbunjujuće, teološki neprecizne, pa čak i pogrešne izraze, što ne mora biti plod zlobe prenositelja poruke, nego njihove »subjektivne percepcije«¹¹², njihovih spoznajnih mogućnosti, temperamenta, kulture ili izobrazbe. Neki izričaji unutar pojedinih poruka mogu se shvatiti više kao izraz želja samih vidjelaca negoli sastavni dio duhovnog događaja.¹¹³ Budući da je međugorski pokret vezan uz predmnijevani izvanredni Božji intervent, hodočasnici mogu biti toliko usredotočeni na izvanredne i spektakularne pojave da »ne ulažu svoje vrijeme i svoje snage u molitvu s Riječju Božjom, u klanjanje Kristu, u služenje braći i u izgradnju mira posvuda«¹¹⁴.

Zaključno se mogu iznijeti dvije tvrdnje. Međugorski duhovni prijedlog sadrži zdravu pedagogiju rasta u kršćanskoj i ljudskoj zrelosti koja vjerniku može biti »pozitivan poticaj za kršćanski život«¹¹⁵. Iz opisa glavnih elemenata međugorske duhovnosti može se tvrditi da se u tom pokretu realizira smisao i važno obilježje »posebnih proročkih objava«: aktualizacija nekih vidova objave koji su zanemareni u postkoncilskoj pastoralnoj i duhovnoj praksi.

Zaključne misli

Nastojali smo opisati četiri dominantne duhovne tendencije u našoj Crkvi. Prezentirati njihove pozitivne sastavnice i opasnosti zaustavljanja u rastu prema zrelosti. Riječ je o tendencijama kršćanske duhovnosti koja inzistira na asimilacijskom aspektu objave ako se ona usvaja i živi te postaje nečije iskustvo. Budući da je iskustvo po svojoj naravi parcijalno,¹¹⁶ onda svaka od tih tendencija mora isključiti ekskluzivnost svoga puta i karizme. Svoja parcijalna gledišta trebaju otvoriti prema općenitom, prema cjelini Kristova otajstva, smatrati sebe samo jednom od karizmi unutar mističnog tijela Kristova, koje ima puninu Duha Svetoga. U tome im pomaže liturgija Crkve (koja slavi kroz liturgij-

¹⁰⁸ Usp. *Isto*, br. 31.

¹⁰⁹ *Isto*, br. 27.

¹¹⁰ *Isto*, br. 30. 32.

¹¹¹ Usp. *Isto*, br. 27.

¹¹² *Isto*, br. 27.

¹¹³ Usp. *Isto*, br. 30.

¹¹⁴ *Isto*, br. 34.

¹¹⁵ *Isto*, br. 38.

¹¹⁶ Usp. Charles A. BERNARD, *Teologia spirituale*, Roma, 1982., 62.

sku godinu cjelinu Kristova otajstva), teolozi (koji nastoje racionalno tumačiti iskustvo i smjestiti u širinu eklezijalnog nauka) te crkveno učiteljstvo (koje uz nauk ima i dar razlučivanja nečijeg iskustva i karizme). Neke od jednostranosti u tim tendencijama ne proizlaze iz krive postavke, nego zbog spomenutog parcijalnog gledišta koje se apsolutizira.

Ako spomenute tendencije iščitavamo u dinamičkom ključu, one imaju potencijal razviti se od jedne rudimentarne razine prema zrelijoj, sukladno Pavlovoj tvrdnji: »Mlijekom vas napojih, ne jelom: još ne mogoste, a ni sada još ne možete« (1 Kor 3,1-3). Pavao razumije početno djetinje razdoblje, ali potiče da se ne zaustave na njoj nego otvore daru milosti koja će ih osposobiti za čvršće »jelo« da od »tjelesnih« postanu »duhovni« ljudi. Kako bi se to ostvarivalo, svaka od navedenih tendencija treba biti spremna na poučljivost i dijalog, bez strančarenja i zavisti (usp. 1 Kor 3,3).

Koncilaska otvorenost modernom društvu ne proizlazi iz relativizacije vjere i njezinih istina, nego iz njezine inkarnacijske dimenzije da kršćani trebaju uvijek iznova aktualizirati evanđeosku poruku, kao što su to činile i prethodne generacije. Stoga regresija u pretkoncilski mentalitet možda čovjeka očuva od trenutna tjeskobna sučeljenja sa »zlim modernim svijetom« na način bijega u sigurnost i zaštićenost zajednice (što nije problematično u početnoj etapi duhovnog dozrijevanja), no na dulje staze bio bi to znak zaustavljanja na putu dozrijevanja.

Crkva treba imati empatičnosti prema svijetu, dijeliti njegove radosti i boli, služiti mu poput dobrog samaritanca (usp. Lk 10,25-37), ali također znati da nikada neće doći do posvemašnjeg pomirenja između svjetovnog i eklezijalnog mentaliteta te da će Crkva uvijek ostati »znak osporavan«.

Bog može, uz redovit, djelovati i na izvanredan način u ljudskoj povijesti. No, autentičnost se ovog potonjeg dokazuje u redovitim životnim okolnostima: obiteljskom i profesionalnom životu, u svojim zadaćama i obvezama. Teologalni život bit je svake duhovnosti, a ne izvanredni fenomen koji treba biti podvrgnut razboritoj prosudbi koja je *auriga virtutum*.

Jedan od znakova nezrelosti, pa i krivovjerja, je jednostranost. Put zrelosti je paradoksalan, put duhovnih antinomija, gdje se dvije, naizgled oprečne, stvarnosti integriraju u osobnom životu: identitet i dijalog; kontemplativna i aktivna dimenzija, individualna i socijalna, biti u svijetu, a ne biti od svijeta, *optio fundamentalis* i konkretni čini, milosrđe i pravednost, Božja milost i čovjekova suradnja, sloboda i istina, naviještanja Krista i ekumensko-međureligijski dijalog, institucija i karizma, itd. Put kreposti je put sredine – valja izbje-gavati krajnosti, kako *per defectum* tako i *per excessum*.

Abstract

CHARACTERISTICS OF CURRENT SPIRITUAL TENDENCIES OF THE CHURCH IN CROATIA

Franjo PODGORELEC

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška ulica 38, p. p. 5, HR – 10000 Zagreb
franjo.podgorelec@kbf.unizg.hr

Spirituality deals with the assimilation aspect of revelation (fides qua), insofar as faith becomes an experience and practice. It is about a life that is animated and organized from the relationship with the Triune God, and as such, it is the integration point of a person's life and influences his choices, his entire life, and actions. From this relationship, the believer builds his or her personal, family, interpersonal, professional and ecclesial-social engagement. The article analyses four spiritual tendencies dominant within our Croatian Church today: conservative, »adolescent progressivism«, charismatic, and the Međugorje spiritual movement. Their positive and constructive components shall be examined, as well as those that lead to one-sidedness and even to possible alienation. The pluralism of charisms encouraged by the Holy Spirit within the Mystical Body of Christ, as well as the various anthropological, ecclesial and social circumstances, require that no one can claim the exclusivity of his spiritual path and direction. That is why each of the tendencies must be aware of the partiality of their point of view, the Holy Spirit is fully present only in the Church as a whole. For the growth of individuals and groups within these tendencies, it is necessary to cultivate dialogic openness, as well as the ability to integrate two seemingly contradictory realities into their personal life (antinomies of spiritual life), such as: action and contemplation, obedience and personal initiative, asceticism and humanism, engagement in the world and immunity to the worldly spirit, etc.

Key words: spirituality, conservatism, church movements, charisms, Međugorje, special prophetic revelations, Second Vatican Council.